

РАҚАМЛИ ҲУКУМАТ ШАРОИТИДА КОРРУПЦИЯ ХАВФИНИ КАМАЙТИРИШ МЕХАНИЗМЛАРИ

Кади́ров Анвар Хуррамович

*Профессионал таълимни ривожлантириш институти мустақил
тадқиқотчиси*

Хамроева Ситора Самадовна

Тошкент Давлат Педагогика Университети стажор докторанти

Аннотация: *Мазкур мақолада рақамли ҳукуматнинг коррупцияга қарши курашиш механизмлари таҳлил қилинди, бунда ҳуқуқий маданиятнинг тизимли аҳамияти ўрганилди. Таҳлил натижасида рақамли воситаларнинг самарадорлиги улар жорий этилган ҳуқуқий-ижтимоий муҳит билан чамбарчас боғлиқлиги аниқланди. Технологик, норматив-ҳуқуқий ва ижтимоий-маданий компонентларни ўзаро боғлиқликда кўриб чиқувчи коррупция хавфини камайтиришнинг интеграциялашган модели таклиф этилди ва назарий жиҳатдан асосланди.*

Калит сўзлар: *рақамли ҳукумат, ҳуқуқий маданият, коррупция, очиқлик, ҳисобдорлик, норматив рақамлаштириш, электрон харидлар, очиқ маълумотлар, бошқарув.*

Аннотация: *В данной статье были проанализированы механизмы борьбы цифрового правительства с коррупцией, изучена системная значимость правовой культуры. В результате анализа было установлено, что эффективность цифровых инструментов тесно связана с социально-правовой средой, в которой они были внедрены. Предложена и теоретически обоснована интегрированная модель снижения коррупционного риска, учитывающая технологическую, нормативно-правовую и социокультурную составляющие во взаимозависимости.*

Ключевые слова: *цифровое правительство, правовая культура, коррупция, открытость, подотчетность, нормативная цифровизация, электронные закупки, открытые данные, управление.*

Abstract: *This article analyzed the anti-corruption mechanisms of digital government, studying the systemic importance of legal culture. The analysis revealed that the effectiveness of digital tools is closely linked to the legal and social environment in which they are implemented. An integrated model for reducing corruption risks, which considers technological, normative-legal, and socio-cultural components in their interconnection, was proposed and theoretically substantiated.*

Keywords: *digital government, legal culture, corruption, transparency, accountability, normative digitalization, e-procurement, open data, governance.*

Рақамли трансформация давлат бошқарувини модернизация қилиш ва коррупцияга қарши курашишнинг глобал миқёсдаги асосий стратегиясига

айланди. Ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) шаффофликни ошириш, жараёнларни автоматлаштириш ва мансабдор шахсларнинг ихтиёрий ваколатларини чеклаш орқали коррупцияни камайтириши мумкинлиги ҳақидаги тасаввур кенг тарқалган. Ўзбекистон ҳам ушбу йўналишда самарали, ҳисобдор ва фуқароларга йўналтирилган давлат секторини яратишга қаратилган кенг кўламли ислохотлар кун тартибини амалга оширмоқда. Рақамли ташаббусларнинг жорий этилиши тизимли коррупцияга қарши курашиш бўйича кучли сиёсий ироданинг ифодаси сифатида намоён бўлмоқда. Мазкур жараённинг ижтимоий ва методологик аҳамияти шундаки, тарихан шаклланган коррупциявий муҳит ва ривожланаётган ҳуқуқий-институционал база шароитида илғор технологик ечимларнинг муваффақиятини таъминлаш омилларини чуқур англаш зарурати юзага келади .

Халқаро илмий тадқиқотлар рақамлаштириш ва коррупция даражаси ўртасида сезиларли тесқари боғлиқлик мавжудлигини тасдиқлайди . Электрон ҳукумат хизматларни рақамли шаклга ўтказиш ва назоратни кучайтириш орқали коррупциянинг илдиз отишига тўсқинлик қилиши мумкинлиги кўрсатилган . Бироқ, рақамли воситаларнинг самарадорлиги универсал эмас ва кўп жиҳатдан мавжуд шароитга боғлиқдир . Муваффақият институционал тайёргарлик, ҳуқуқий асослар ва миллий маданият каби омилларга боғлиқ бўлиб, технологик ечимларнинг ўзи етарли эмаслигини кўрсатади. Ўзбекистон мисолида ҳам "лойиҳа ва реаллик ўртасидаги тафовут" (design-reality gap) яққол кузатилмоқда . Гарчи "E-antikor.uz" ва электрон харидлар каби платформалар ишга туширилган бўлса-да, фуқаролар иштирокининг пастлиги, транзакцион хизматларнинг етарли ривожланмагани ва ҳуқуқий меъёрларнинг тўлиқ ижро этилмаслиги каби муаммолар сақланиб қолмоқда .

Назарий таҳлил асосида "Рақамли ҳукуматда коррупцияга қарши курашишнинг интеграциялашган ҳуқуқий маданият модели" таклиф этилди. Ушбу модел коррупция хавфини камайтириш учта ўзаро боғлиқ ва бир-бирини тўлдирувчи компонентларнинг мувофиқлашган ривожланишини талаб қилади, деган ғояга асосланади. Ҳар қандай компонентнинг заифлиги бутун тизимнинг самарадорлигига путур етказиши.

1. Технологик-институционал компонент
2. Норматив-ҳуқуқий компонент.
3. Ижтимоий-маданий компонент.

Тадқиқот доирасида шакллантирилган ушбу моделнинг янгилиги унинг учта компонентини ўзаро боғлиқ ва бир-бирини кучайтирувчи тизим сифатида тақдим этишидадир. Рақамли антикоррупцион ташаббусларнинг муваффақиятсизлигини ушбу учликдаги энг заиф бўғинни аниқлаш орқали ташхислаш мумкин. Масалан, Ўзбекистонда нисбатан кучли ва ривожланаётган Технологик-институционал компонент , ижро ва мустақилликда заифликларга эга бўлган ривожланаётган Норматив-ҳуқуқий компонент ва фуқаролар

иштирокининг пастлиги ҳамда рақамли тафовутнинг сақланиб қолаётгани билан тавсифланувчи энг кам ривожланган Ижтимоий-маданий компонент мавжуд. Модел айнан шундай ҳолат "лойиҳа ва реаллик ўртасидаги тафовут"га олиб келишини башорат қилади: воситалар мавжуд, лекин ҳуқуқий ижро изчил эмас ва жамоатчилик талаби/салоҳияти паст бўлгани учун улардан тўлиқ фойдаланилмаяпти. Бу моделнинг нафақат тавсифловчи, балки ташхисловчи ва башорат қилувчи кучга эга эканини кўрсатади.

Таклиф этилган модел Ўзбекистондаги тадқиқотчилар томонидан аниқланган "лойиҳа ва реаллик ўртасидаги тафовут"нинг бевосита назарий изоҳи сифатида тақдим этилади. У муаммони оддий "амалга оширишдаги муваффақиятсизлик"дан тизимли "экотизим мувозанатининг бузилиши" сифатида қайта талқин қилади. Моделнинг интеграциялашган ёндашуви Принципал-агент назариясига мос келадиган, лекин тизимли коррупцияга эга жамиятларда кенг тарқалган Коллектив ҳаракат муаммоларини эътиборсиз қолдирадиган техно-марказлашган ечимлардан устун эканлиги асосланди. Натижаларнинг илмий аҳамияти шундаки, у иккита асосий назарий асосни (Принципал-агент ва Коллектив ҳаракат) синтез қилади ва уларни рақамли бошқарувни таҳлил қилиш учун тузилмавий, кўп компонентли доирада қўллайди. Бу эса мавжуд тадқиқотлар учун муносабатли бўлиб, уларнинг хулосаларини тасдиқлайди ва чуқурлаштиради.

Амалий аҳамияти шундаки, Ўзбекистон сиёсатчилари учун ушбу модел стратегик йўл харитаси бўлиб хизмат қилади. Унга мувофиқ, келгуси сармоялар фақатгина янги дастурий таъминотни молиялаштиришга эмас, балки ҳар уч компонент бўйича мувозанатли тақсимланиши керак. Яъни, суд-ҳуқуқ ислохотлари ва мустақиллигини таъминлашга (2-компонент) ҳамда умуммиллий рақамли саводхонлик ва фуқаролик таълими дастурларига (3-компонент) ҳам ресурслар ажратилиши тавсия этилади. Бундай ёндашув узоқ муддатли истиқболда барқарор ва юқори натижалар бериши мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, рақамлаштириш орқали коррупцияни сезиларли даражада камайтиришга эришиш технологик жорий этишдан кўра кўпроқ нарсани – очиқлик ва ҳисобдорликни қўллаб-қувватлайдиган интеграциялашган ҳуқуқий маданиятни мақсадли равишда шакллантиришни талаб қилади.

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES):

1. Basel Institute on Governance. E-government and corruption. From the private sector perspective. – 2017. – Working Paper Series № 23. – 32 p.
2. OECD. OECD Public Governance Reviews: Uzbekistan. – Paris: OECD Publishing, 2024. – 180 p. – DOI: 10.1787/2f36d8ec-en.

3. Anti-Corruption Reform in Uzbekistan: What Can Be Learned from Singapore // ResearchGate. – 2025.
4. Dassen, N. Uzbekistan: An Anti-Corruption Campaign for Elite Entrenchment or Public Accountability? // Chicago Unbound.
5. Nugroho, R. P., et al. The potential of digital transformation in reducing government corruption: A meta-analysis // Quantitative Economics and Management Studies. – 2025. – Vol. 6, № 1. – P. 110-124. – DOI: 10.35877/454RI.qems2102.
6. Zokirov, B. I. The Legal Regulation of Electronic Tenders in Uzbekistan: A Comparative Analysis of National Legislation and International Best Practices // Academic Research in Modern Science. – 2024. – Vol. 3, № 22. – P. 66–70.
7. Kuldosheva, G. Challenges and Opportunities of Digital Transformation in the Public Sector in Transition Economies: Examination of the Case of Uzbekistan // ADBI Working Paper Series. – 2021. – № 1248. – 29 p.
8. UNDP. Uzbekistan launches electronic platform for monitoring and evaluation of anti-corruption measures inspired by Korean tool. – 2022.
9. UNODC. Theories that explain corruption // E4J University Module Series: Anti-Corruption. – 2019. – Module 4.
10. European Parliament. A governance framework for algorithmic accountability and transparency. – 2019. – 88 p.